

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie komunikatu Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „W kierunku spójnej strategii dla Europejskiej Agendy Badań Naukowych w dziedzinie Rolnictwa”

COM(2008) 862 wersja ostateczna

(2010/C 128/20)

Sprawozdawca: **Franco CHIRIACO**

Dnia 15 grudnia 2008 r. Komisja, działając na podstawie art. 262 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, postanowiła zasięgnąć opinii Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie

komunikatu Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „W kierunku spójnej strategii dla Europejskiej Agendy Badań Naukowych w dziedzinie Rolnictwa”

COM(2008) 862 wersja ostateczna.

Sekcja Rolnictwa, Rozwoju Wsi i Środowiska Naturalnego, której powierzono przygotowanie prac Komitetu w tej sprawie, przyjęła swoją opinię 13 października 2009 r.

Na 457. sesji plenarnej w dniach 4–5 listopada 2009 r. (posiedzenie z 4 listopada) Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny 155 głosami – 3 osoby wstrzymały się od głosu – przyjął następującą opinię:

1. Wnioski i zalecenia

1.1. EKES przyjmuje z zadowoleniem inicjatywę Komisji, która inicjuje proces opracowywania przyszłej agendy badań naukowych w celu stworzenia europejskiego obszaru badań naukowych w dziedzinie rolnictwa. By podaż produktów rolnych mogła dotrzymać kroku światowym tendencjom w zakresie popytu, konieczne jest zintensyfikowanie badań i innowacji w tym sektorze ⁽¹⁾.

1.2. EKES popiera podejście zaproponowane przez Komisję, polegające na wypróbowaniu koncepcji wspólnego planowania, które – biorąc pod uwagę wymogi i specyfikę poszczególnych programów krajowych – ma zagwarantować koordynację inicjatyw na szczeblu wspólnotowym i wspólne użytkowanie zasobów w skuteczny i praktyczny sposób ⁽²⁾. W szczególności Komitet wzywa Komisję do pogłębienia współpracy nie tylko w zakresie krajowych programów badań naukowych w dziedzinie rolnictwa, lecz również różnych inicjatyw propagowanych przez dyrekcje generalne (na przykład DG ds. Środowiska, DG ds. Rolnictwa i DG ds. Przedsiębiorstw). W związku z tym EKES zwraca się do Komisji o dostarczenie bardziej szczegółowych informacji na temat instrumentów i sposobów działania w odniesieniu do inicjatyw proponowanych w przyszłym komunikacie, w tym

przeznaczonych na nie środków finansowych, poprzez zaangażowanie wszystkich zainteresowanych stron w proces konsultacji i uwzględnienie wyników fazy pilotażowej wspólnego planowania.

1.3. Wspólne planowanie w dziedzinie rolnictwa ma na celu ocenienie, w jakim stopniu społeczeństwo jest zdolne do sprostanienia wyzwaniom w zakresie rozwoju produktów pochodnych z biomasy na szczeblu europejskim. Wyzwania te związane są z zmianami klimatu, ochroną zdrowia ludzkiego i bezpieczeństwem zaopatrzenia w żywność. Również w świetle wyników warsztatów na temat wspólnego planowania w dziedzinie rolnictwa zorganizowanych przez Komisję Europejską, zagadnienia te stały się przedmiotem wnikliwej dyskusji i analizy ze strony Stałego Komitetu ds. Badań Naukowych w Dziedzinie Rolnictwa (SCAR) ⁽³⁾, streszczonych w dokumencie opublikowanym w czerwcu 2009 r., w którym przedstawiono stanowisko wobec wspólnego planowania. Wspólne planowanie obejmuje istotny aspekt udziału i wymaga dużych wysiłków ze strony zaangażowanych krajów, które przekładałyby się na wartość dodaną i korzyści, pod względem oddziaływania, dla obywateli oraz konkurencji europejskiej. Wobec tego EKES proponuje, by już teraz zaplanowano odpowiednie mechanizmy w celu zapewnienia zaangażowania wszystkich zainteresowanych podmiotów również na płaszczyźnie prywatnej – a szczególnie przedsiębiorstw, w odniesieniu do określania celów badań – oraz by oszacowano środki i dokładnie określono instrumenty finansowe umożliwiające funkcjonowanie tego systemu celem zapewnienia skutecznego dostępu do tych środków. EKES zaleca zwłaszcza Komisji i Radzie, by zadbały o opracowanie wniosku dotyczącego rozporządzenia, który stanowiłby podstawę prawną organizacji i funkcjonowania nowego komitetu SCAR, zgodnie z procesem politycznym zapoczątkowanym w 2004 r., i który zastępowałby rozporządzenie (EWG) nr 1728/74.

⁽¹⁾ Opinia EKES-u „Ceny żywności w Europie” (s. 00 niniejszego wydania Dziennika Urzędowego)

⁽²⁾ Dz.U. C 228 z 22.9.2009, s. 56.

⁽³⁾ Rozporządzenie (EWG) nr 1728/74, art. 7.

1.4. W nowym modelu zarządzania zaproponowanym przez Komisję Stały Komitet ds. Badań Naukowych w Dziedzinie Rolnictwa odgrywa rolę koordynującą w zakresie propagowania wspólnych inicjatyw na szczeblu europejskim i szczegółowego określania kompetencji związanych z realizacją promowanych inicjatyw badawczych. EKES uważa, że komitet SCAR powinien kierować się zasadą fundamentalnej elastyczności w celu wsparcia już przeprowadzonych⁽⁴⁾ i przyszłych reform realizowanych w nieustannie zmieniających się ramach prawnych wspólnej polityki rolnej.

1.5. W kontekście wspólnego planowania proces opracowywania prognoz i analiz jest ściśle związany z procesem szczegółowego opisu sytuacji, który – dostarczając kluczowych danych liczbowych i statystycznych dotyczących niedociągnięć, tendencji i potrzeb związanych z organizacją badań w dziedzinie rolnictwa na szczeblu krajowym – przyczynia się do nakreślenia całościowego obrazu rozwoju badań w dziedzinie rolnictwa w UE. Dotychczas informacji tych dostarczał projekt EU-AGRI-MAPPING, wchodzący w zakres szóstego europejskiego programu ramowego w dziedzinie badań. Biorąc również pod uwagę trudności napotkane podczas realizacji tego projektu, EKES uważa, że szczegółowy opis sytuacji nie może opierać się na przygotowanych naprędce inicjatywach, lecz powinien być ciągłym i nieustannie aktualizowanym procesem.

2. Streszczenie komunikatu

2.1. Nowy kontekst badań w dziedzinie rolnictwa w Europie

2.1.1. Rolnictwo europejskie musi zmierzyć się z nowymi wyzwaniami, takimi jak zmiany struktury demograficznej ludności rolniczej i struktury przedsiębiorstw, wpływ nowoczesnych praktyk rolnych na zatrudnienie, rozwój wspólnej polityki rolnej (WPR) oraz czynniki globalne wpływające na ten sektor.

2.1.2. Panuje powszechna opinia, że aby zmierzyć się z tymi wyzwaniami, należy utworzyć w Europie prężny obszar badań naukowych w dziedzinie rolnictwa. Badania te powinny dostarczać wiedzy niezbędnej do dogłębnego zrozumienia rozwoju obszarów wiejskich, czynników przyczyniających się do zrównoważonego rozwoju oraz elementów go utrudniających, wnosić wkład w tworzenie nowych technologii i innowacji niezbędnych dla rozwoju sektora rolniczego, a także umożliwiać nabycie wiedzy w celu lepszego zrozumienia dynamiki rynku. Niemniej wysiłki badawcze są często rozproszone, słabo skoordynowane i niedoinwestowane, a także brakuje masy krytycznej. W Europie istnieje kilka mechanizmów, szczególnie w ramach programu ramowego UE, które przyczyniają się do rozwoju współpracy między naukowcami na szczeblu europejskim. W tym względzie program ERA-NET stanowi źródło finansowania służące łączeniu w sieć programów krajowych, ministerstw lub agencji zarządzających środkami, we wszystkich dziedzinach nauki. W listopadzie 2004 r. Rada UE postanowiła, że bardziej usystematyzowana strategia wpłynęłaby korzystnie na współpracę w tej dziedzinie. Niedawno opracowana koncepcja wspólnego planowania idzie o krok dalej niż program ERA-NET, zachęcając do bezpośredniej współpracy między programami publicznymi państw członkowskich poprzez ustalanie wspólnych wizji, programów badań strategicznych oraz wzajemne udostępnianie zasobów w celu wspólnego rozwiązywania konkretnych problemów. Stały Komitet ds. Badań Naukowych w dziedzinie

Rolnictwa (SCAR) został wskazany jako dobry przykład możliwej struktury sieciowej dla nowych procesów wspólnego planowania.

2.2. Wiodąca rola komitetu SCAR

2.2.1. Po kilku latach niewielkiej aktywności komitet SCAR został powołany ponownie w 2005 r. przez Radę UE do objęcia funkcji głównego koordynatora europejskich badań w dziedzinie rolnictwa. W skład „nowego” komitetu SCAR wchodzi 27 państw członkowskich, a przedstawiciele krajów kandydujących i krajów stowarzyszonych biorą udział w jego pracach w charakterze obserwatorów. Wśród inicjatyw wspieranych przez komitet SCAR z myślą o stworzeniu europejskiej przestrzeni badawczej w dziedzinie rolnictwa znajduje się – oprócz wspólnego planowania – proces prognozowania mający na celu opracowanie potencjalnych, długofalowych scenariuszy dla rolnictwa europejskiego oraz proces szczegółowego opisu sytuacji w celu określenia potrzeb i tendencji w zakresie badań w dziedzinie rolnictwa w UE.

2.2.2. Komitet SCAR przyjął uporządkowane podejście do ustalenia hierarchii ważności poszczególnych zagadnień badawczych z myślą o pogłębieniu współpracy w przyszłości, powołując różne grupy robocze oparte na współpracy państw członkowskich lub państw stowarzyszonych. Grupy robocze działają podobnie do sieci ERA-NET, gdyż stosują to samo etapowe podejście, koncentrując się na wymianie informacji w fazie początkowej, identyfikując niedociągnięcia we współpracy w zakresie badań i w priorytetowych obszarach oraz, w stosownych przypadkach, inicjując wspólne działania lub wspólne zaproszenia do podjęcia badań.

2.3. Główne działania sprzyjające spójnej europejskiej agendzie badań naukowych w dziedzinie rolnictwa

2.3.1. Powstaje pilna potrzeba lepszego zrozumienia mechanizmów wywołujących procesy związane ze zmianami klimatu, aby ograniczyć ich negatywne skutki i ochronić zasoby wodne, glebę oraz różnorodność biologiczną, w celu wsparcia i propagowania bardziej zrównoważonego rolnictwa w Europie i na świecie. W tym kontekście istnieją obszary badawcze o nadrzędnym znaczeniu: zmiany klimatu i zasoby energetyczne.

2.3.2. Badania naukowe mogłyby odgrywać dużo większą rolę, gdyby poszczególne podmioty były bardziej zaangażowane w proces opracowywania programów oraz gdyby mogły uczestniczyć w procesie badawczym poprzez takie działania jak sieci innowacyjności. Z tegoż względu za pośrednictwem komitetu SCAR i Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich⁽⁵⁾ Komisja zamierza wzmocnić produkcję i wymianę wiedzy w dziedzinie rolnictwa. Mając na względzie ugruntowanie wspólnego planowania badań naukowych w celu lepszego zarządzania europejskim systemem rolno-spożywczym, można by w większym stopniu wzmocnić strategiczną rolę komitetu SCAR, tak aby mógł on się stać organem odpowiedzialnym za nadzór nad różnego typu działaniami związanymi z rolnictwem, realizowanymi przez wszystkie publiczne placówki badawcze w Europie.

⁽⁴⁾ Rozporządzenie nr 72/2009/WE, rozporządzenie nr 73/2009/WE, rozporządzenie nr 74/2009/WE oraz decyzja Rady 2009/61/WE z 19 stycznia 2009 r.

⁽⁵⁾ Rozporządzenie (WE) nr 1698/2005, art. 67.

2.3.3. By opracować długoterminowe programy badawcze oparte na wspólnych wytycznych i celach, należy stworzyć mechanizm monitorowania, który obejmowałby połączenie instrumentów analizy perspektywicznej i lokalizacji potencjału w zakresie badań.

2.3.4. Nie można zapominać o odpowiedzialności Europy w zglobalizowanym świecie: zrównoważone rolnictwo jest zagadnieniem, które wywrze wpływ bezpośredni (ceny produktów spożywczych) i pośredni (na przykład przepływy migracyjne) na UE i na wszystkie inne regiony świata. Konieczne jest zatem wzmocnienie synergii politycznej badań w dziedzinie rolnictwa w Europie i poza jej granicami, a szczególnie synergii między polityką w dziedzinie badań prowadzoną przez UE i państwa członkowskie z jednej strony, a polityką zewnętrzną, taką jak pomoc rozwojowa i polityka sąsiedztwa, z drugiej strony.

3. Uwagi ogólne

3.1. Nowy kontekst europejskich badań naukowych w dziedzinie rolnictwa

3.1.1. W ciągu ostatnich 50 lat rola i funkcje rolnictwa europejskiego radykalnie się zmieniły wskutek europejskich przemian społecznych i gospodarczych z udziałem obywateli i konsumentów i nastąpiło przejście od rolnictwa „wiejskiego” do „postindustrialnego”. W związku z tym panuje ugruntowane przekonanie, że sektor rolny – zgodnie ze znanym europejskim modelem rolnictwa – powinien być postrzegany przez pryzmat wielofunkcyjności lub wykorzystania obszarów rolnych w skali lokalnej (wł. *agroterritorialità*), a już nie tylko produkcji. To samo kryterium należy przyjąć zatem w celu zdefiniowania „badań w dziedzinie rolnictwa”, potwierdzając niemniej pierwszoplanową rolę produkcji artykułów rolnych, którą uwydatnił również światowy kryzys żywnościowy. W najbliższej przyszłości wyzwaniem staną się w istocie konkurencyjność i bezpieczeństwo zaopatrzenia w żywność.

3.1.2. W związku z tym EKES z zadowoleniem przyjmuje podejście przyjęte w celu opracowania szerszej definicji „badań w dziedzinie rolnictwa”, która uwzględniałaby wyzwania dla europejskiego rolnictwa, wśród których znajdują się zwłaszcza dostosowanie do zmian klimatu i ograniczanie ich skutków, upowszechnianie energii odnawialnej pochodzenia rolniczego, ochrona różnorodności biologicznej, zrównoważona gospodarka wodna, a także promowanie TIK i jakości produktów.

3.2. W kierunku wspólnych programów działań badawczych

3.2.1. W swym komunikacie Komisja przyjmuje niedawno opracowaną koncepcję wspólnego planowania⁽⁶⁾ jako nowe podejście do badań w dziedzinie rolnictwa, mające na celu jak najlepsze wykorzystanie ograniczonych zasobów finansowych, w dążeniu do pogłębienia współpracy. Wspólne planowanie jest obecnie testowane w ramach projektu pilotażowego dotyczącego badań nad chorobą Alzheimera. Przewiduje się również, że Rada do 2010 r. przyjmie dodatkowe inicjatywy w innych istotnych

dziedzinach badań, a tam, gdzie wyniki będą pozytywne, wspólne planowanie może mieć decydujący wpływ na przyszłe mechanizmy koordynacji badań na szczeblu europejskim.

3.2.2. Wspólne planowanie oznacza dobrowolne zaangażowanie się państw członkowskich na zasadzie zmiennej geometrii w proces definiowania, rozwoju i realizacji programów badań strategicznych na podstawie wspólnej wizji podejmowania największych wyzwań społecznych. Koncepcja ta może dotyczyć strategicznej współpracy między już realizowanymi programami krajowymi lub wspólnego planowania i ustanawiania całkowicie nowych programów. W obu przypadkach wymaga to połączenia zasobów, dokonania wyboru lub opracowania najbardziej odpowiednich instrumentów, ich zastosowania oraz wspólnego monitorowania i oceny ich postępów.

3.2.3. Wziąwszy pod uwagę, że wysiłki badawcze są często rozproszone, słabo skoordynowane i niedoinwestowane, że wyniki nie są odpowiednio wykorzystywane i upowszechniane, i że brakuje niezbędnej masy krytycznej, EKES przyjmuje z zadowoleniem podejście oparte na wspólnym planowaniu, uznając, że jest to ambitny cel, który – wraz z pragmatycznym i elastycznym podejściem – może zapoczątkować strategiczny i usystematyzowany proces badań w dziedzinie rolnictwa.

3.3. Wiodąca rola Stałego Komitetu ds. Badań Naukowych w dziedzinie Rolnictwa (SCAR)

3.3.1. Komunikat Komisji oraz towarzyszący mu dokument roboczy służb Komisji opisują szczegółowo zadania komitetu SCAR w zakresie analizy, monitorowania, oceny i konsultacji, a także zasady organizacyjne i operacyjne jego prac zgodnie z wytycznymi Rady ds. Rolnictwa z 19 lipca 2004 r. Komitet SCAR będzie miał zwłaszcza za zadanie monitorować krajowe inicjatywy badawcze w dziedzinie rolno-spożywczej, koordynować te działania na szczeblu wspólnotowym i sporządzać rozsądne prognozy w celu długofalowego określania priorytetów badawczych w tej dziedzinie.

3.3.2. EKES uważa, że koordynacja na szczeblu wspólnotowym jest konieczna do zmierzenia się ze wspólnymi wyzwaniami i do zajęcia wspólnego stanowiska na arenie międzynarodowej, gdyż zapobiega ona dublowaniu inicjatyw, pogłębia treść programów i zastrzega konkurencję o środki finansowe, podnosząc tym samym jakość wniosków badawczych. Niemniej należy wziąć pod uwagę, że sytuacja badań w każdym z państw członkowskich jest bardzo różna i że planowanie na szczeblu krajowym musi uwzględniać konkretne potrzeby oraz priorytety, w których przypadku współpraca na szczeblu europejskim nie zawsze gwarantowałaby istotne korzyści. Komitet SCAR powinien mieć zatem do dyspozycji instrumenty gwarantujące kontrolę nad stałym i podlegającym aktualizacji procesem monitorowania.

(6) Dz.U. C 228 z 22.9.2009, s. 56.

4. Uwagi szczególne

4.1. Jeśli chodzi o główne działania na rzecz spójnej europejskiej agendy badań naukowych w dziedzinie rolnictwa, komunikat Komisji wymienia ograniczenie negatywnego wpływu zmian klimatu, a także ochronę zasobów wodnych, gleby i różnorodności biologicznej. EKES uważa, że należy uwzględnić również wpływ społeczny, tak jak podkreśla sprawozdanie FAO z 2008 r. pt. „Gender and Equity Issues in Liquid Biofuels Production” (Kwestie równouprawnienia płci i równości w produkcji płynnych biopaliw), które omawia całokształt relacji między przedsiębiorstwem, pracownikami a obszarem lokalnym.

4.2. Wskazując nowe priorytetowe obszary przyszłej europejskiej agendy badań naukowych w dziedzinie rolnictwa, oprócz zmian klimatu i zagadnień związanych z energią w sektorze rolnictwa, należy również uwzględnić walkę o zachowanie różnorodności biologicznej, zrównoważone wykorzystanie zasobów wodnych, ocenę oddziaływania na środowisko oraz zdrowie ludzkie upraw i wprowadzania na rynek GMO, kwestie związane z sektorem rolno-spożywczym, ze szczególnym uwzględnieniem etapu przetwarzania produktów i biotechnologii, a także wszystkie innowacje mogące rozwiązać te problemy, które wiążą się z nowym wyzwaniem, tak jak podkreślono w niedawnej ocenie funkcjonowania reformy WPR (z listopada 2008 r.).

4.3. Badania naukowe mogłyby odgrywać dużo większą rolę, gdyby poszczególne podmioty były bardziej zaangażowane w proces opracowywania programów oraz gdyby mogły uczestniczyć w procesie badawczym. Konieczne jest zwłaszcza zaangażowanie przedsiębiorstw, przede wszystkim małych i średnich,

w wyznaczaniu celów badawczych przy uwzględnieniu rzeczywistych potrzeb samych przedsiębiorstw, a także w propagowanie badań stosowanych i transferu technologii przy zagwarantowaniu faktycznej dostępności środków finansowych. EKES przyjmuje zatem z zadowoleniem wnioski Komisji o umocnienie powiązań między wiedzą a innowacją, mając na uwadze powiązanie interesów przedsiębiorstw i obywateli, oraz zwraca się do Komisji o zaplanowanie w tym celu odpowiednich programów szkoleniowych.

4.4. Zwłaszcza jeżeli chodzi o Europejską Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (7), zamiast wprowadzać konkretne środki, które mogłyby utrudniać koordynację z funkcjami regulacyjnymi sieci, można by zaplanować mechanizmy zachęcające do wymiany wzorcowych rozwiązań. Europejska Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, europejskie platformy technologiczne, a także inne narzędzia upowszechniania wiedzy stanowią strategiczne rozwiązania pozwalające na dzielenie się najlepszymi pomysłami, wiarygodnymi informacjami i praktycznym doświadczeniem oraz na ich rozwijanie na szczeblu europejskim, umożliwiając jednocześnie strukturyzowanie, wzbogacanie i wspólne wykorzystanie zasobów wiedzy.

4.5. By połączyć w sieć badania europejskie z międzynarodowymi, przede wszystkim w krajach rozwijających się, konieczne jest opracowanie odpowiednich mechanizmów zapewniających skuteczność promowanych działań, zwłaszcza poprzez rozwój umiejętności lokalnych w zakresie zarządzania i podniesienie jakości zaangażowanych zasobów ludzkich.

Bruksela, 4 listopada 2009 r.

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Mario SEPI

(7) Rozporządzenie (WE) nr 1698/2005, art. 67.